

Educam en comunitat

Joan Rado

CEIP Pintor Joan Miró

RESUM

Parlar de l'experiència educativa del CEIP Pintor Joan Miró és parlar d'un mosaic de peces encaixades al llarg del temps, fruit de la reflexió, per respondre a una realitat complexa.

Aquest escrit simplement vol mostrar com afronta una escola pública de la nostra comunitat, amb unes característiques determinades i pròpies, però compartides amb altres centres, la tasca d'educar. Educar uns infants als quals el seu curt recorregut al camí de la vida els iguala a la resta d'infants, però als quals les seves experiències i sobretot la nostra estima, els fa únics.

Parlarem de: model comunitari d'escola, aprenentatge dialògic, grups interactius, intel·ligència cultural, interculturalitat, vinculació i resiliència.

RESUMEN

Hablar de la experiencia educativa del CEIP Pintor Joan Miró es hablar de todo un mosaico de piezas encajadas a lo largo del tiempo, fruto de la reflexión y respuesta a una compleja realidad.

El presente escrito simplemente pretende exponer de qué forma afronta una escuela pública de nuestra comunidad, con unas características determinadas y propias, pero, sin lugar a dudas, compartidas por otros centros, la tarea de educar. Educar a unos niños y niñas cuyo corto recorrido de vida los iguala al resto de niños/as, pero a los que sus experiencias vitales i sobre todo nuestra estima, les hace únicos.

Hablaremos de: modelo comunitario de escuela, aprendizaje dialógico, grupos interactivos, inteligencia cultural, interculturalidad, vinculación y resiliencia.

I. INTRODUCCIÓ**a) L'escola**

El nostre centre està ubicat al barri ciutadà del Polígon de Llevant (actualment Nou Llevant).

El 1973 fou aprovat el PGOU (Pla General de Ordenació Urbanística de Palma) amb la finalitat de resoldre el problema de l'habitatge sorgit arran dels processos migratoris d'aquells anys, així es dugué a terme la construcció de blocs d'habitatges, pràcticament la totalitat dels quals són de protecció oficial, que conformen el nostre barri i la nostra comunitat.

b) Les famílies

Aquestes són algunes de les característiques més singulars de les famílies dels nostres alumnes.

En general, són un col·lectiu d'una gran vulnerabilitat econòmica i formen part del sector de la societat mallorquina que amb més força ha rebut i rep els efectes de l'actual crisi econòmica.

Presenta una gran dispersió pel que fa al lloc de procedència dels progenitors i amb freqüència dels fills/es. Aquest fet dificulta l'existència d'uns referents comuns i el sentit identitari de pertinença a la nostra illa, a la nostra cultura.

El seu nivell de formació acadèmica sovint és baix i es veu llastat, en alguns casos, pel desconeixement de les llengües oficials de la comunitat autònoma.

Finalment, un altre factor que comparteix un bon nombre de les nostres famílies és el desemparament que sorgeix de la manca d'una xarxa familiar o social que els pugui donar suport i ajuda.

1. Comunitat de les Illes Balears	7. Guinea Equatorial	13. Bolívia
2. De l'Estat espanyol	8. Senegal	14. Colòmbia
3. Alemanya	9. Nigèria	15. Perú
4. Romania	10. Equador	16. Xina
5. Bulgària	11. Veneçuela	17. Índia
6. Marroc	12. Uruguai	

1. Treballadors de serveis domèstics (servei de neteja en cases particulars, cura d'ancians)
2. Treball a casa (especialment les mares)
3. Hostaleria (estacionalment)
4. Construcció
5. Venedor ambulat
6. Pensionistes
7. Servei Municipal de Neteja (EMAYA)
8. Transportistes
9. Atur
10. Sense especificar
11. Altres ocupacions minoritàries: drapaires, xofer, mecànic, repartidor...

2. ORGANITZACIÓ I FUNCIONAMENT

El nostre model comunitari preveu el funcionament del centre escolar basat en comissions relacionades amb les distintes àrees o activitats que conformen la vida de l'escola; també preveu la creació i el funcionament d'una comissió gestora, que és l'encarregada d'unificar els criteris de les diverses comissions, donar el vist i plau sobre certes decisions, supervisar i autoritzar la gestió econòmica, mantenir les relacions a nivell institucional...

Desgraciadament la normativa actual no contempla un funcionament dels centres escolars segons aquest model. Així doncs, hem de mantenir l'estructura oficial que regeix a tots els centres escolars, principalment concretada en l'existència dels òrgans unipersonals (secretària, cap d'estudis i director) i col·legiats

(el claustre i el consell escolar). Aquesta situació, contrària al model comunitari i de participació, es veu encara més agreujada per l'actual llei d'educació (LOMQE), segons la qual el director assumeix més atribucions i competències i el consell escolar passa a ser, pràcticament, un òrgan consultiu.

Aquests factors, diguem-ne adversos, per a nosaltres es veuen matisats pel rol que assumeix el director i el seu equip.

L'actual equip directiu presentà un projecte en el qual quedaven ben explicitades les intencions d'obrir les vies a la participació a totes les persones implicades i compromeses en el procés educatiu del centre. Aquest fet impulsat, com ja s'ha dit, des de la pròpia direcció no es pot entendre de cap manera com un factor de negligència o de desresponsabilització, sinó tot el contrari.

Qui el presenta (aquest projecte de direcció) vol ser l'organitzador o més aviat el facilitador d'aquesta continuïtat en la recerca d'alternatives des d'un model comunitari de centre escolar. El terme «facilitador» s'ha d'entendre com la persona que s'afanya per aconseguir un clima de benestar per a totes i tots els implicats en l'educació dels infants i, a la vegada, dóna impuls a la discussió/reflexió interna i sobretot possibilita el desenvolupament del millor, el més competencial, de cada una de les persones compromeses amb el centre. Assolir aquest objectiu implica saber reconèixer la vàlua de cada membre i delegar responsabilitats en ells (Projecte de Direcció CEIP Pintor Joan Miró, 28 novembre 2011).

Aquest esperit de participació i diàleg ha permès la creació de comissions, algunes de les quals han comptat amb la participació heterogènia dels diversos membres que conformen la nostra comunitat, i la creació i el manteniment de xarxes professionals i comunitàries, però, sobretot, l'entrada real i en termes d'igualtat dels pares i mares, de persones del barri i la comunitat, d'estudiants... compromesos amb l'educació dels seus fills i filles, dels infants i els joves, amb la ciutadania en general.

Aquest ideari és el motor que impulsa i manté la nostra comunitat: des de la passivitat i la submissió, a la implicació activa; des de l'adaptació a la transformació.

3. EL PROJECTE EDUCATIU DEL CENTRE

Els exclosos socials són aquells que no poden refer la seva història.

Angélica Satiro

A continuació fem una síntesi d'aquells aspectes fonamentals del PEC a través dels quals volem aconseguir un millor benestar físic i emocional de l'infant; una acceleració dels aprenentatges com a mesura d'equitat en relació amb altres col·lectius d'infants que han tingut i tenen des de sempre una bona estimulació, i un suport acadèmic per part de la família i els professionals; aconseguir la implicació de les famílies com a factor èxit dels alumnes i de transformació de la comunitat; una relació dialògica entre tots els membres que formen la nostra comunitat com a element de cohesió social i de superació del conflicte; i la creació d'un espai de referència per als infants i les famílies de la barriada; un espai lúdic, formatiu i educatiu, obert també fora de l'horari escolar i en període de vacances escolars.

A) Necessitats bàsiques de l'alumne/a

Molts dels nostres alumnes presenten trajectòries vitals complexes: situacions de dol, d'hiperresponsabilització, de desarrelament, de pèrdua, etc. No parlem únicament d'aquells que s'han hagut de desplaçar amb el pare i la mare i deixar enrere família, amics; sinó també d'aquells que vivint sempre a la nostra comunitat pateixen circumstàncies i situacions molt adverses i alhora injustes per a persones tan joves i vulnerables. Situacions, en definitiva, que poden hipotecar el seu futur.

Estem parlant de viure sota la manca o deficiència d'hàbits parentals, de problemes econòmics familiars greus, de violència familiar, d'abandonaments, de convivència amb problemàtiques relacionades amb drogodependències.

Evidentment, també hi ha famílies i alumnes que afortunadament no tenen una vida tan «complicada», per als quals la seva situació econòmica i emocional no fa trontollar la seva existència i que els permet seguir o arribar a un nivell d'inclusió i de participació ciutadana de normalitat.

El centre escolar és un lloc privilegiat per a l'observació de l'estat físic i emocional dels infants, però perquè aquesta observació es converteixi en acció és requisit indispensable la sensibilització i la implicació del docent i l'existència d'un projecte que contempli el que s'ha de fer.

A les escoles públiques de la nostra comunitat assisteixen infants amb problemes de salut, no sols física, que no reben l'atenció necessària o que en alguns casos les famílies no poden costejar el seu tractament. D'altres presenten deficiències relacionades amb la higiene per manca d'habilitats parentals o, fins i tot, per la manca d'infraestructures a la casa (aigua, encaientidors...). Però sobretot actualment es detecten problemes d'alimentació.

Nosaltres no podem obviar aquesta realitat per molt sorprenent que sigui en una societat rica, del segle XXI, com és la nostra. Aquests aspectes bàsics, si no estan resolts en el context familiar, han de ser prioritaris per al centre i ha de ser resolts pel centre mateix o a través de la mobilització d'altres institucions i organismes.

La nostra escola fa un vertader esforç per detectar i derivar aquells infants que poden presentar problemes de salut o malestar emocional. Així, s'han fet revisions oftalmològiques a tot l'alumnat i s'ha facilitat gratuïtament l'adquisició d'ulleres, si és el cas. Si la família no pot costejar certes medicacions que no cobreix la sanitat pública se'ls paga el tractament, es fan derivacions a pediatria, a salut mental... Igualment es du a terme un programa específic d'higiene amb la participació de l'ATE (una de les nostres característiques és la flexibilització dels rols professionals) i, en cursos anteriors, d'una treballadora familiar, gràcies a la col·laboració de SS de Llevant Sud.

Especialment important és el suport que és dona a les famílies per tal que els infants rebin una alimentació completa i saludable, i adquireixin bons hàbits d'alimentació. Així, s'ha aconseguit el manteniment del menjador escolar gràcies a una política d'abaratiment del preu del menú i a la subvenció i ajudes individuals.

També és important que l'edifici escolar i les seves infraestructures han de respondre a les necessitats reals i diferents dels alumnes. Així, s'han creat o reconvertit infraestructures no existents en el disseny inicial del centre: menjador, sala de psicomotricitat, pati d'infantil, aula d'informàtica, laboratori de llengües, etc.

B) Aspectes socioeconòmics

Ètnies i cultures. La incorporació recent a la nostra ciutadania de poblacions vingudes d'indrets diversos amb cultures, història i llengua molt diferents poden ser objecte de discriminació i malestar entre la comunitat i alhora provocar sentiments individuals i col·lectius d'indefensió, desarrelament o marginació, per la qual cosa veiem la necessitat de ser reconeguda la identitat ètnica i cultural de cada un dels alumnes i de les famílies, individualment i com a col·lectius. Aquesta necessitat de reconeixement es du a terme en un espai comú i propi, sorgit de la interrelació positiva de cultures a l'aula i a la vida del centre; des de la normalitat que dona la quotidianitat del dia a dia.

Aspectes econòmics. Prendre consciència de la situació econòmica real de les nostres famílies, ja que les seves dificultats econòmiques poden repercutir en els alumnes amb problemàtiques relacionades amb la higiene, la salut, l'alimentació, l'assistència escolar, la no adquisició del material escolar imprescindible o la no participació en activitats complementàries...

Aquest darrer punt també és vital per a la no discriminació dels infants i la minva de situacions de formació, estímul i èxit (llibres d'aula i consulta, material fungible, material informàtic, participació en les sortides escolars, les colònies, el viatge d'estudis). Així, l'escola compta amb recursos suficients i de qualitat, i cap dels nostres infants ha deixat de participar, per raons econòmiques, a les activitats programades i per suposat tots han tingut al seu abast el material escolar necessari.

Les actuacions que ja hem mencionat i d'altres que a continuació exposarem han estat possibles, després de no rebre el suport de l'administració educativa, gràcies a l'ajuda de la Fundació La Caixa, Viasion Lab, òptica Florida Weurest, Sa Nostra... Però sobretot gràcies el treball personal i altruista de famílies de l'escola i de persones voluntàries de diferents procedències (psicòlegs, mestres no actius laboralment, professors universitaris, gent que des de l'anonimat s'ha ofert...).

Especialment agraïts estem a l'ONG Ayuda en Acció, que en els moments que la crisi i la política de retallades va fer perillar el nostre projecte va signar amb l'escola un contracte de col·laboració, sobretot econòmica, que ha fet possible, no sols, com ja s'ha dit, el manteniment del nostre projecte, també ha possibilitat que tinguí un abast major.

C) Aspectes cognitius i metodològics

Cada un dels alumnes presenta unes característiques individuals pròpies en la construcció del coneixement. Aquest fet implica la necessitat de donar respostes personalitzades tot atenent a diferents trets individuals: actituds, coneixements previs, capacitats, interessos i motivació, temps i ritmes de treball, hàbits de feina i estratègies d'aprenentatge.

Partim del programa de l'escola inclusiva que implica la comprensió i l'acceptació de la singularitat de cada alumne. Per aquesta raó cal que el/la mestre/a conegui i empri un ampli ventall de metodologies que possibilitin aprenentatges d'acord als trets individuals (metodologies d'atenció a la diversitat: tallers, racons filosofia 3-18).

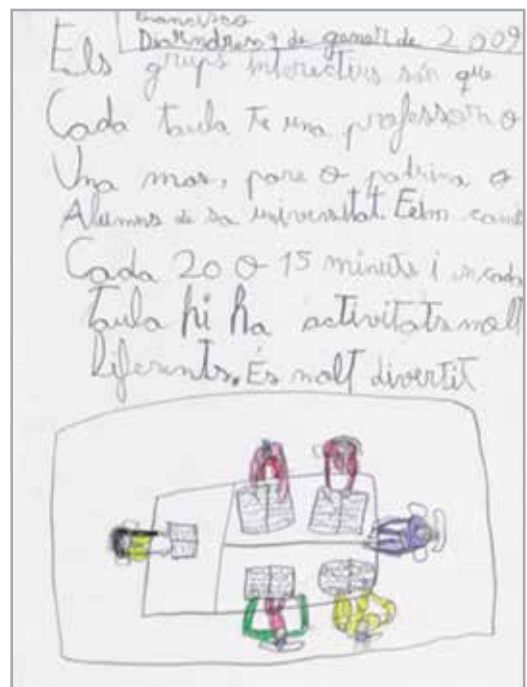
Igualment, i ja entrant en el camp de l'aprenentatge dialògic (a), una pràctica que es desenvolupa a totes les unitats del centre de forma sistematitzada són els grups interactius (b).

a) Aprenentatge dialògic (Freire, Habermas, Bakhtin, Soler)

- L'aprenentatge dialògic es basa en la interacció que s'estableix entre els diferents components del grup per a la construcció d'aprenentatges.
- Aquest diàleg ha de ser un diàleg igualitari, és a dir considerant la validesa dels arguments de cada un dels membres del grup des de la pròpia experiència i no des de la imposició dels elements hegemònics del grup (pertànyer al grup social dominant, més nombrós o de millor qualificació acadèmica).
- Promou la intel·ligència cultural com la suma de la intel·ligència acadèmica, emocional i pràctica.
- Desenvolupa la capacitat de transformació dels nivells previs de coneixement i del context sociocultural: es transformen les relacions entre les persones i el seu ambient, i gràcies a això, en comptes de produir-se moviments d'adaptació, es desenrotllen capacitats de transformació.
- La democratització i la solidaritat. Afavoreix la no exclusió social i crea lligams de suport i ajuda.
- La interculturalitat. Crea l'espai adient per treballar des d'una perspectiva intercultural.

b) Grups interactius

És una metodologia que parteix d'una organització flexible de l'aula, que es divideix en petits grups de treball heterogenis, tutoritzats per un adult (mestre, voluntari, familiar...). Això suposa que la intervenció de l'adult és molt més rica i concreta per atendre les necessitats de cada alumne/a i s'estableix dins un clima de cooperació i comunicació on tothom aprèn.

Principis i característiques (Ferrer, 2005)

- Altes expectatives d'aprenentatge: les motivacions del professorat i de l'alumnat han d'estar orientades a l'èxit i no al fracàs.
- Acceleració dels aprenentatges: la participació i col·laboració de tots els agents de la comunitat per afavorir un aprenentatge de màxims.
- Aprenentatge dialògic: creació d'entorns d'aprenentatge eficaços a partir de la comunicació i la cooperació dels alumnes entre ells, com entre aquests i els adults-tutors.

Conte: Na caputxeta vermella

Activitat 1: Lectura

Activitat 1: Representació d'una seqüència del conte

Activitat 3: Picam paraules

Activitat 4: Dramatització amb titelles

D) Psicoafectius

La nostra escola vol ser un lloc de confirmació per a l'infant, tant en l'adquisició d'aprenentatges com per al seu desenvolupament psicoafectiu.

Igualment, ha de ser un factor de protecció, un lloc on el/la nin/a pugui establir relacions amb els adults d'incondicionalitat i de clara defensa de les seves necessitats psicoafectives.

En casos de detecció o d'indicadors de perill o lesió a l'infant el centre escolar persegueix la intervenció d'institucions i professionals amb responsabilitats en la defensa dels drets del menor i alhora col·labora en la resolució i el seguiment.

En tots els casos, des del centre es procura per als infants un entorn emocionalment ric, tant a l'aula i al centre com a la família. Per això, a més del treball propi de les tutories, es desenvolupen sessions de pràctica psicomotriu educativa i terapèutica; s'organitzen reunions de reflexió amb famílies, sessions de treball i seguiment de casos individuals... Aquestes actuacions són possibles, en bona part, gràcies a la col·laboració de voluntaris especialistes que de forma altruista donen suport al centre.

4. ESCOLA I COMUNITAT

El compliment estricte de l'horari escolar no assegura, a l'actualitat, la igualtat d'oportunitats de tots els infants. Alguns d'ells, sols al carrer, poden desfer aprenentatges i valors treballats a l'aula, per aquest motiu el centre roman obert, també, fora de l'horari escolar, amb la finalitat que s'hi duguin a terme activitats educatives, lúdiques i esportives. Aquestes activitats es duen a terme amb tots els infants de la barriada que hi volen participar i també amb adults, siguin o no de la nostra escola. Nosaltres defensem que tots, persones, institucions, associacions... tenim la funció i el deure d'aprendre els uns dels altres i ensenyar i actuar sobre tota la població del Polígon, independentment del col·lectiu a què es pertany.

D'aquesta forma tenim establerta una xarxa d'associacions i entitats que tenen com a lloc de desenvolupament de la seva activitat, el nostre centre. Aquest fet implica estructurar una organització paral·lela a l'escolar a fi que s'hi puguin fer les diferents activitats sense interferències ni duplicitats i amb el màxim aprofitament. Igualment l'activitat de les associacions del barri permet l'establiment de xarxes comunitàries.

Aquestes xarxes, segons Boris Cyrulnik i també per la nostra pròpia experiència, són de gran importància per desenvolupar relacions de vinculació, la qual cosa permet que els infants se sentin part d'un tot, d'un col·lectiu.

Igualment des de la pertinença i la vinculació es poden estimular els elements de resiliència que fan possible que els infants sotmesos als afectes de l'adversitat la superin i fins i tot en surtin enfortits.

Per acabar i com a petit homenatge a totes les persones que ens han ajudat i ens ajuden dia a dia reproduïm un petit article que vàrem publicar el 4 de novembre de 2009 a la revista *Patronat*.

Així mateix, ens agradaria que l'actual Conselleria d'Educació reconsiderés la seva política sobre el voluntariat

(http://die.caib.es/normativa/pdf/2011/2011_Resolucio_DGPIIE_Instruccions_Voluntariat_Educatiu.pdf), la qual, inexplicablement, dificulta la participació i el suport d'aquest col·lectiu.

Reflexions sobre el voluntariat al CEIP Pintor Joan Miró

Entendre el centre escolar com a un espai de trobada ens permet, per mitjà de la interacció de tots els membres de la comunitat educativa, crear un marc de diàleg possibilitador de noves construccions, en el camp del coneixement, però també en les relacions socials i afectives.

Aquesta xarxa de relacions que es crea al centre escolar la construeixen persones de diferents cultures, races, coneixements i formació, edat, professió, nivell econòmic... Entre elles mai es poden establir valoracions qualitatives ni exclusions basades en prejudicis i falses creences. Per sobre de la diversitat que representa cada ésser i les seves circumstàncies han de prevaler interessos comuns, aquests són els que possibiliten aquesta trobada i fan que dita diversitat no sigui un obstacle sinó una aportació enriquidora per al grup i per a cada una de les persones que hi participen.

Aquests interessos comuns es poden concretar, a l'escola, en el desig d'ajudar a la millora educativa de tots els infants, al seu creixement personal; però també en la necessitat de donar sortida a sentiments altruistes, i al desig de gaudir d'un espai i d'una gent acollidora que possibilita realitzar una tasca socialment positiva.

Des d'aquest plantejament passem, ara, a parlar de com es va iniciar la tasca que desenvolupa el voluntariat al nostre centre.

Ara farà uns deu cursos escolars vàrem considerar que l'escola havia de superar l'estereotip de centre escolar tradicionalment reclòs en si mateix.

Obrir-nos, per una part, a l'exterior i, per l'altra, donar cabuda als ajuts que la comunitat ens ofería foren dos elements que consideràrem que ens podrien ajudar a avançar en el nostre projecte de millora.

Fou així com començà el moviment de voluntariat al centre. En un primer moment foren els mateixos mestres que per tal que l'escola es mantingués oberta a la tarda i pogués donar ajuda a aquells infants amb més dificultats acadèmiques decidiren oferir als pares dels infants classes de suport escolar d'horabaixa. Ben aviat l'Associació Cultural i Esportiva Alfonso Gómez s'afegí a l'oferta d'activitats de la tarda aportant, sobretot, la possibilitat de la pràctica esportiva tan necessària sempre, però quasi imprescindible en aquestes edats. Així mateix, la formació d'equips de futbol sala crea lligams de solidaritat entre els nins i els ajudar a acceptar unes regles i normes, a voltes difícils d'entendre en el marc estrictament escolar.

També en aquesta època es reconstituí l'AMIPA del centre amb unes persones: Joana Antich, Merche, Brígida, amb una il·lusió i voluntarietat realment excepcionals. Durant molt de temps han estat i encara són, ara que ja no pertanyen a l'AMIPA ni tenen els seus fills a l'escola, unes persones que donen un suport incondicional al centre i fan que moltes altres persones de forma més puntual també participin de propostes que sense la seva col·laboració serien irrealitzables.

Cal remarcar el fet de la continuïtat del voluntari, ja que també són altres les persones que amb una idea inicial de col·laboració limitada en el temps han perllongat la seva tasca molt per sobre

del temps inicialment proposat. Així doncs, podem afirmar que la funció del voluntariat crea lligams profunds que perduren en el temps i en les persones.

Superats aquests primers cursos la quantitat d'ajuts de l'exterior s'han anat multiplicant progressivament amb aportacions diverses.

Des de l'Oficina del Voluntariat de Palma cada curs escolar ens faciliten un nombre de persones disposades a col·laborar amb nosaltres.

De la Universitat, l'Escola de Magisteri, també curs rere curs, ens demana comptar amb la presència d'estudiants interessats a conèixer de ben a prop la tasca d'educar.

L'Associació Mario Benedetti, formada per persones nou vingudes a la nostra illa, ens ajuda des de fa uns tres cursos escolars en les activitats creatives i lúdiques de la tarda.

A aquest grups de voluntaris pertanyents a agrupacions diverses hem d'afegir un altre grup de persones voluntàries, no menys nombros i valorat per nosaltres, que tant en horari de matí com de tarda ens aporten els seus sabers i la seva ajuda: mares i pares dels infants, altres familiars, mestres jubilats, persones del barri, persones d'altres indrets...

Per finalitzar únicament volem animar-vos a vosaltres, amables lectors, perquè inicieu, si ja no ho heu fet, l'aventura de construir en positiu, des de la generositat i amb companyia d'altres. De posar les vostres capacitats, tal volta desaprovades, al servei de qualsevol de les moltes tasques que es duen a terme gràcies a la participació del voluntariat.

